

RALF GUSTAV DARENDORFNING JAMIYATNING KONFLIKTLI MODELINI KONSEPSIYASI

Ergashev Mashrabxon Farxod o'g'li

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti,
O'zbek tili ta'limi fakulteti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini,
Sotsiologiya yo'nalishi 1-bosqich talabasi.

mashrabxon6002@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11394173>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Ralf Gustav Darendorfning sotsiologiyaga qo'shgan xissalari va jamiyatning konfliktli modeli konsepsiyasining ushbu sohada tutgan o'rni hamda ahamiyati yoritib beriladi.

Kalit so'zlar. Jamiyat, konsepsiya, model, ijtimoiy, sinf, ziddiyat, kapiyaltistik, tengsizlik, marksizm, strukturaviy funksionalizm.

RALPH GUSTAV DARENDORF'S CONFLICT MODEL OF SOCIETY CONCEPTION

Abstract. In this article, Ralph Gustav Darendorf's contributions to sociology and the role and importance of the concept of the conflict model of society in this field are highlighted.

Key words. Society, concept, model, social, class, conflict, capitalist, inequality, Marxism, structural functionalism.

КОНФЛИКТНАЯ МОДЕЛЬ КОНЦЕПЦИИ ОБЩЕСТВА РАЛЬФА ГУСТАВА ДАРЕНДОРФА

Аннотация В данной статье освещается вклад Ральфа Густава Дарендорфа в социологию, а также роль и значение концепции конфликтной модели общества в этой области.

Ключевые слова. Общество, концепция, модель, социальное, класс, конфликт, капитализм, неравенство, марксизм, структурный функционализм.

Kirish. 1959-yilda Darendorf o'zining ijtimoiy tengsizlik haqidagi eng ta'sirli asarida "Sanoat jamiyatidagi sinflar va sinflar to'qnashuvi" ni nashr etdi. Uning ishining keyinchalik qayta ko'rib chiqilishi va tasdiqlanishiga qaramay, kitob hanuzgacha uning zamonaviy yoki post-kapitalistik jamiyatlardagi ijtimoiy tengsizlik muammosi haqidagi birinchi batafsil va eng ta'sirli bayoni bo'lib qolmoqda¹.

Strukturaviy funksionalizm va marksizm argumentlarini tahlil qilish va baholashda Darendorf hech bir nazariya yakka o'zi butun jamiyatni hisoblab chiqa olmaydi, deb hisoblagan.

Marksizm aniq ijtimoiy integratsiya va birlashish dalillarini hisobga olmadi. Strukturaviy funksionalizm esa ijtimoiy ziddiyatga yetarlicha e'tibor bermagan². U, shuningdek, Karl Marks sinfni tor va o'ziga xos tarixiy kontekstda aniqlaganligini ta'kidladi. Marks davrida boylik hokimiyatga erishishda hal qiluvchi omil bo'lgan. Boylar va shuning uchun qudratlilar hukmronlik qildilar, kambag'allarga hech qanday hokimiyatga ega bo'lishlari yoki jamiyatdagi mavqeini oshirishlari uchun hech qanday yo'l qoldirmadi.

¹ Ritzer, George, Sociological Theory, p. 267[44]

² Grimes, William. "Ralph Dahrendorf, Sociologist, Dies at 80 ", The New York Times, 22 June 2009. Accessed 10 October 2009.

Hujjatlar tahlili va metodologiya. Darendorf o'z e'tiqodlarini shakllantirish uchun marksizm va strukturaviy funksionalistlarning jihatlariga tayanib, zamonaviy jamiyatda sodir bo'lgan o'zgarishlarni ta'kidladi. Darendorf jamiyatga ikkita yondashuvga, utopik va ratsionalizmga ishongan.

Utopik - bu qadriyatlar va mustahkamlik muvozanati va ratsionalist - bu kelishmovchilik va kelishmovchilik. U ikkalasini ham ijtimoiy istiqbollari deb hisoblasa-da, utopik yondashuv zamonaviy jamiyatda eng yaqqol namoyon bo'lib, Darendorfni ikki qarash o'rtasida muvozanat yaratish uchun qoldiradi. Darendorf adabiy utopiyalarni muhokama qilib, ijtimoiy tizimning strukturaviy-funksionalistik g'oyasi o'z-o'zidan utopik ekanligini ko'rsatadi, chunki u barcha zaruriy xususiyatlarga ega³. Xususan, demokratiya bilan siyosiy partiyalar uchun ovoz berish va ijtimoiy harakatchanlikni oshirish keldi. U hokimiyat uchun kurash nizolarini keltirib chiqaradi, deb hisoblaydi.

Pul, siyosiy hokimiyat va ijtimoiy mavqe bir xil guruh - kapitalist tomonidan nazorat qilingan edi, bu esa ishchilarni status-kvoni qabul qilishga unchalik rag'batlantirmagan.

Bundan tashqari, u an'anaviy marksizm zamonaviy ijtimoiy tuzilmalardagi konsensus va integratsiyani e'tiborsiz qoldiradi, deb hisoblaydi. Darendorf nazariyasi sinfni Marks kabi boylik nuqtai nazaridan emas, balki hokimiyat darajalari bilan belgilagan. Darendorf post-kapitalistik jamiyatdagi sinfiy qarama-qarshilik haqidagi o'z nazariyasini ishlab chiqish uchun ushbu ikkala nuqtai nazarning elementlarini birlashtiradi. Darendorf Marksning XIX asrda hokimiyat daromadga asoslanganligi va shuning uchun davlatni boy burjuaziya boshqarganligi haqidagi fikriga qo'shiladi. Biroq, o'sha paytda hamma narsa o'zgardi, u erda ishchilar kasaba uyushmalarini tuzdilar va ularga kapitalist bilan muzokaralar olib borishga ruxsat berdilar⁴.

Xulosa. Darendorf kabi konflikt nazariyotchilari ko'pincha funksionalistlarning mutlaqo teskari nuqtai nazarini qabul qilishgan, funksionalistlar esa jamiyat butunlay statik bo'lmasa ham, juda oz tebranayotganiga ishonishadi, konflikt nazariyotchilari "har bir jamiyat har bir nuqtada o'zgarish jarayoniga duchor bo'ladi" deyishdi⁵. Konflikt nazariyotchilari "ijtimoiy tizimning har bir nuqtasida kelishmovchilik va nizolar" va "parchalanish va o'zgarishlarga hissa qo'shadigan ko'plab ijtimoiy elementlar"⁶ deb hisoblashadi. Ular tartib yuqoridagilarning majburlashidan kelib chiqadi va hokimiyat ijtimoiy tartibning muhim omili ekanligiga ishonishadi. Darendorfning so'zlariga ko'ra, funksionalizm konsensusni tushunishga harakat qilganda foydalidir, ziddiyat nazariyasi esa nizo va majburlashni tushunish uchun ishlatiladi. Strukturaviy funksionalizmni tushunish uchun biz uchta ishni o'rganamiz: Devis va Mur, Parsons va Merton. Darendorfning ta'kidlashicha, Marks o'zining sinfiy ziddiyat haqidagi nazariyasini dastlab ishlab chiqqanidan beri kapitalizm katta o'zgarishlarga duch keldi. Post-kapitalizm deb nomlanuvchi kapitalizmning yangi tizimi xilma-xil sinfiy tuzilma va hokimiyat munosabatlarining suyuq tizimi bilan ajralib turadi⁷.

³ Pick, Hella. "Lord Dahrendorf, German sociologist and politician who became director of the LSE and a life peer", The Guardian, 19 June 2009. Accessed 10 October 2009.

⁴ Turner, Bryan (26 April 2010). "Ralf Dahrendorf on citizenship and life chances". *Citizenship Studies*. 14 (2): 237. doi:10.1080/13621021003594973. S2CID 145360857.

⁵ Pick, Hella (18 June 2009). "Lord Dahrendorf". The Guardian. Retrieved 16 October 2014.

⁶ "Lord Dahrendorf". The Daily Telegraph. London. 18 June 2009. Retrieved 22 May 2010.

⁷ Pick, Hella. "Lord Dahrendorf, German sociologist and politician who became director of the LSE and a life peer", The Guardian, 19 June 2009. Accessed 10 October 2009.

Shunday qilib, u Marks dastlab belgilab berganidan ancha murakkab tengsizlik tizimini o'z ichiga oladi. Darendorfning ta'kidlashicha, postkapitalistik jamiyat sinfiy ziddiyatni davlat va iqtisodiy sohalarda institutsionalizatsiya qilgan.

Masalan, sinfiy ziddiyat kasaba uyushmalari, jamoaviy muzokaralar, sud tizimi va qonunchilik muhokamasi orqali odatlangan. Darhaqiqat, Marks davriga xos bo'lgan og'ir sinfiy nizolar endi o'z ahamiyatini yo'qotdi.

REFERENCES

1. Ritzer, George, Sociological Theory, p. 267[44]
2. Grimes, William. "Ralph Dahrendorf, Sociologist, Dies at 80 ", The New York Times, 22 June 2009. Accessed 10 October 2009.
3. Pick, Hella. "Lord Dahrendorf, German sociologist and politician who became director of the LSE and a life peer ", The Guardian, 19 June 2009. Accessed 10 October 2009.
4. Turner, Bryan (26 April 2010). "Ralf Dahrendorf on citizenship and life chances". Citizenship Studies. 14 (2): 237. doi:10.1080/13621021003594973. S2CID 145360857.
5. Pick, Hella (18 June 2009). "Lord Dahrendorf". The Guardian. Retrieved 16 October 2014.
6. "Lord Dahrendorf". The Daily Telegraph. London. 18 June 2009. Retrieved 22 May 2010.
7. Pick, Hella. "Lord Dahrendorf, German sociologist and politician who became director of the LSE and a life peer ", The Guardian, 19 June 2009. Accessed 10 October 2009.
8. Zaitov E.X., Jiyamuratova G.Sh., Nurqulov B.G., Ilhomov U.U. [Ma'lumotlarni qayta ishlash va tahlil](https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAA&AJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=fdboTmYAAA:LO7wyVUgiFcC). – Toshkent: Zuxro baraka biznes, 2024. – 180 b. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAA&AJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=fdboTmYAAA:LO7wyVUgiFcC
9. Gulnoz J., Bunyod N. YOSHLAR IJTIMOYIY-SIYOSIY FAOLLIGINI OSHIRISH–USTUVOR VAZIFA //ZAMONAVIY DUNYONING IJTIMOYIY MANZARASI VA JAMIYAT TUZILMALARI TRANSFORMATSIYASI. – 2024. – T. 1. – №. 1
10. Sherbutayevna J. G. et al. YOSHLAR HUQUQIY MADANIYATINI YUKSALTIRISH–DAVLAT SIYOSATINING USTUVOR VAZIFASI //ZAMONAVIY DUNYONING IJTIMOYIY MANZARASI VA JAMIYAT TUZILMALARI TRANSFORMATSIYASI. – 2024. – T. 1. – №. 1.
11. Джиянмуратова Г. YOSHLARNING SIYOSIY INSTITUTLARGA NISBATAN ISHONCHI MUAMMOSI: NAZARIY ASOSLAR //ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2024. – №. SI-1.
12. Sherbutayevna J. G. et al. ABSENTEIZM IJTIMOYIY HODISA SIFATIDA //Tafakkur manzili. – 2023. – T. 2. – C. 4-10.
13. Sh J. G. Gofurov O. Ul. Mehnat bozori. Bandlik va ishsizlik muammolari. Risola.– Toshkent: O 'zMU, 2023.–117 b.
14. Жиянмуратова Г. Ш. Ёш сайловчи электорал хулқ-атворига таъсир кўрсатувчи омиллар/ЎзМУ хабарлари.–Тошкент, 2022. – № 1/11/1.–Б. 86-89./<https://scholar.google.com/citations>.
15. Джиянмуратова Г. Ш. ELEKTORAL XULQ-ATVORGA RATSIONAL-INSTRUMENTAL YONDASHUVNING PAYDO BO 'LISHI VA RIVOJLANISHI TARIXI //ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2022. – T. 5. – №. 3.
16. Sherbutaevna J. G. Rational-instrumental theory of electoral behavior. – 2022.

17. Жиянмуратова Г. Ўзбекистон ёшларининг электорал маданияти. Монография.— Тошкент, 2021.—122 б.
18. Gulnoz J. Sotsiologiya tarixi.—Т.: Innovatsiya-Ziyo, 2020.—466 б.